

Kiss Gábor

A három muskétás Egyiptomban

Előzmények

1956-ban a világpolitikát két esemény rázta fel: a magyarországi forradalom és a szuezi válság néven ismert II. arab–izraeli háború. A cikk témája az utóbbi konfliktus, melyben szerepet játszott az egész arab világ, de arab részről katonailag csak egyetlen állam, Egyiptom vett részt benne. A szuezi válság nem lehet pusztán arab–izraeli belügyként felfogni, mivel Anglia és Franciaország révén két nagyhatalom tettelesen is részt vett benne. Mindkét hatalom komoly érdekeltségekkel rendelkezett a térségben: Anglia főleg a Szuezi-csatorna révén, míg Franciaország az akkor javában folyó algériai háború megoldását vélte megtalálni a Nílus mentén, ugyanis az ott folyó felkelés legnagyobb arab támogatójaként Egyiptom lépett fel, aki nem csak Algériát támogatta, hanem az egész arab világ felszabadító mozgalmait.

Kairóban tevékenykedett a híres *Abd el-Krim* emír, a rif háború egykori vezére, aki hiányosan felszerelt csapataival öt éven harcolt a francia gyarmati hadsereg ellen Marokkóban. Így Kairó lett a gyűjtőhely az algériai szabadságharcosoknak is: *Ben Bella*, *Huari Bumedién* és társai. Már *Faruk* király alatt tevékenykedhettek ezek a csoportok – több kevesebb brit támogatással –, de az arab nacionalizmus igazi fellángolását az 1952-es katonai hatalomátvétel okozta, mikor a *Mohammed Nagib* tábornok és *Gamal Abdel Nasszer* ezredes vezette nacionalista tisztii csoport – a Szabad Tisztek Mozgalma – megdöntötte Faruk király hatalmát és egy évvel később, 1953. június 18-án kikiáltotta a köztársaságot, melynek első elnöke a Mozgalom vezetője, Nagib tábornok lett, megtartva magának a miniszterelnöki posztot is. Ez nem csak hogy Egyiptomot a pánarab törekvések központjává tette, hanem az el nem kötelezett országok mozgalmában való részvételét is fokozta. Nasszer 1954-ben átvette a hatalmat Nagibtól s ez a forradalom további radikalizálódását hozta. Az új vezér szembe állt a fáraók korabeli Egyiptom nagysága lebegett és ezen ideológia nyomán egyesíteni kívánta az egész arabságot Marokkótól Iránig. Az anyagi támogatáson túl jelentős szellemi befolyással bírt Egyiptom az arab világban. Propaganda tevékenységet fejtett ki, melynek fontos eszköze volt a kairói rádió, az Arabok Hangja. A főváros egyeteme, a X. században alapított *Al-Azhar* – főleg az 1952-es fordulat után – vonzotta Algéria forradalmárait. A Nasszer vezette egyiptomi külpolitika nemzetközi fórumokon is kiállt az arab érdekek mellett és a francia érdekek ellen: az 1955-ös bandungi értekezleten (az el nem kötelezett országok első jelentős nemzetközi találkozásán) támadta a francia gyarmati politikát. Algéria értékét számos fontos dolog növelte a franciák szemében: ekkor kezdték feltárni a Szahara hatalmas olajkincsét és a kutatófúrások hatalmas készleteket jeleztek. A francia atomkísérletek színhelyéül szintén Algéria szolgált. A francia jelenlét jogilag is igazoltnak tűnt, mivel Algériát Franciaország részének tekintették, annak tengerentúli megyéjeként. Presztízs okokból sem engedhettek: az 1954-ben kitörő felkeléssel egy időben szenvedtek súlyos vereséget Vietnámban. Az immár két éve húzódó algériai konfliktus a vietnami kudarccal együtt szinte szükségessé tette, hogy a francia kormányzat valami-

Ilyen sikert produkáljon s ehhez kitűnően megfelelt egy gyors hadjárat Egyiptomban. Ahogy nőtt az arab felszabadító és forradalmi mozgalmak ereje, úgy nőtt a szakadék az arab világ és Párizs között. Az arab-francia ellentét miatt a térségbeli francia politika egyetlen szövetségésének jóformán csak Izrael kínálkozott.

Anglia érdekeit alapvetően a Szuezi-csatorna határozta meg. Ez a stratégiai jelentőségű víziút angol ellenőrzés, a csatornaövezet pedig angol megszállás alatt állott. A megszállást szabályozó okmányt 1936-ban írták alá. Ez a szerződés elismeri Egyiptom függetlenségét, de olyan pontokat tartalmazott, melyek látszólag teljes mértékben garantálták az örökös érvényeséget. A politikai és gazdasági befolyást garantáló szerződést kiegészítette a Csatorna katonai megszállása. Egészen az 1952-es fordulatig London érdekeit nem fenyegette veszély a piramisok országában. Faruk uralma – bár alatta is voltak függetlenségi törekvések – nem fenyegette az angol szupremáciát Kairóban. A forradalom, a monarchia megdöntése a kezdettől nyugtalanította az angol politikát. Nagib uralma alatt még reménykedehett a londoni kormány, de a nasszeri hatalomátvétel s az ahhoz kapcsolódó radikális politika valósággal sokkolta az angol vezetést. Minden okuk megvolt az aggodalomra: 1954. október 19-én a *Churchill* vezette angol kormány kénytelen aláírni Egyiptommal egy egyezményt, melyben vállalja, hogy csapatait 20 hónapon belül kivonja a csatornaövezetből, cserébe Kairó elismeri a csatorna nemzetközi státuszát. A csatorna rendkívül fontos szerepet játszott főleg Anglia, de Nyugat-Európa számára is, gazdaságilag, katonailag és politikailag egyaránt. Igaz ugyan, hogy a csatorna részvényei nek nagy része a francia kézen van s csak kisebbik hányadát birtokolja London, de éppen az utóbbi tény miatt nagyobb az angol befolyás: míg a francia részvényeket rengeteg kisbefektető birtokolta, addig az angol állam a kezében lévő részvény tömeggel egyetlen jogi személyként fellépve a legnagyobb részvényessé vált s döntő befolyást szerzett a Csatorna Társaságban. A Társaság magas osztalékot fizetett a részvényekre s ez jelentős pénzbevitelhez juttatta a brit államot. Anglia számára tehát a tengeri összeköttetés zavartalan biztosítása volt a kulcskérdés, de jelentős volt számára az átkelési díjakból származó jövedelem is.

A történet következő szereplője Izrael. A zsidó állam kialakítása óta szemben áll mind-egyik arab országgal. A többi arab ország labilis belső helyzete miatt a legnagyobb veszélyt ellenfele Egyiptom jelentette. Az I. arab-izraeli háború lezárása óta Izrael, hasonlóan az arab országokhoz, főleg Egyiptomhoz, készült a következő összecsapásra, melynek bekövetkezését mindkét fél látta. Izrael tisztában volt vele, hogy Kairó arab integrációs törekvéseinek egyik akadályja a zsidó állam léte. Nasszer, aki harcolt az első Izrael elleni háborúban, a cionizmusban, az erős külföldi hatalmak által támogatott „Mózes népében” a Nyugat trójai falóvát látta. Az arab nacionalizmust ösztönözték azok a szélsőséges cionista nézetek is, melyek a „Nagy Izrael” megteremtését hirdették. Izrael, bár az előző háborúban jelentős katonai sikereket aratott, kedvezőtlen stratégiai helyzetét területszerzéssel, tehát egy újabb háborúval akarta kiküszöbölni. Ennek érdekében intenzív külpolitikába kezdett, melynek célja, hogy megszerezze a Nyugat és főleg Egyesült Államok politikai és anyagi támogatását.

Ahogy nőttek Párizs és London ellentétei Kairóval, úgy fokozódott az izraeli-angol-francia politikai és katonai együttműködés. Ez 1953-ig szinte a nullával voltak egyenlő, sőt ellenségesek is voltak. A zsidó politika másik része arra irányult, hogy fokozza az arab táboron belüli ellentétet. Kihasználta Egyiptom arab hegemoniára való törekvését, amely főleg a

gazdag olajtermelő államok, Irak és Szaúd-Arábia érdekeit sértette. Izrael a győztes háború után hozzálátott hadereje modernizálásához. A fejlesztés az örvenes években, 1954-től gyorsult fel: modern fegyvereket vásárolnak, a tiszteket egyre növekvő számban külföldi – főleg angol és francia – katonai iskolákba küldik tanulni. A katonai kapcsolatok *Moshe Dajan* vezérkarifőnök 1954 májusi párizsi látogatásával kezdődtek: már az év végén egyezményt írt alá Simon Peresz izraeli külügyi államtitkár és *Diomedes Catroux* francia hadügyi államtitkár korszerű fegyverek – AMX harckocsik, lokátorok, *Ouragan* és *Mystere* harcirepülőgépek – szállításáról. A hadsereg fejlesztése során a fő hangsúlyt páncélos csapatok és a támadó légiere kapta, emellett hangsúlyt helyeztek az ejtőernyős alakulatokra is. A gyalogságot igyekeztek ellátni modern páncélozott szállítójárművekkel és teherautókkal. A szárazföldi csapatok átszervezése során alapvető harcászati egység a dandár maradt. A dandár, alárendeltségében lévő csapatok fegyverneme szerint lehetett gyalogos, gépesített, páncélos és ejtőernyős. A dandárok többsége még gyalogos dandár, de jelentős részt képviselnek a modern fegyvernemek, a páncélos és gépesített csapatok. A dandárokat harccsoport parancsnokságoknak rendelték alá s így hadosztályszintű magasabb egységeket hoztak létre, megkönnyítve a csapatok irányítását. A katonák magas szintű harci kiképzést kaptak és igen magas szinten volt a hadsereg harci morálja.

1952–1954 között az egyiptomi–izraeli határon viszonylagos csend uralkodott, kisebb támadások, harci cselekmények főleg a jordán–izraeli, szír–izraeli és a libanoni–izraeli határon folytak. Ez szervesen illeszkedett az izraeli külpolitikába is, mivel így tovább mélyítette az arab országok közti ellentétet. Az egyiptomi határon 1954 után újultak ki az összecsapások. A hadsereg hadművelési terveinek kidolgozása 1952-ben kezdődött, majd miután felmerült az angol és francia fegyveres erőkkkel végrehajtott akció lehetősége, a haditervet egyeztették a Muskétás-tervvel (a közös angol-francia haditerv fedőneve) és végleges formában a Kades-1 fedőnevet kapta. A terv szerint a támadást Déli Parancsnokság hajtja végre, állományában 6 gyalogos és 3 páncélos és gépesített dandár hajtja végre. A támadás fő célja a Sínai-félsziget északi részének elfoglalása, s ha ez sikerül, akkor védelmi vonal kiépítése a Csatorna keleti partján. Az 1956. október 25-én kiadott végrehajtási utasítás 1956. október 29-re jelölte ki a támadás napját. Az elérendő célokhoz hozzá vette a Tirán-szoros elfoglalását, s így a szoros egyiptomi blokádjának a feloldását.

Egyiptom az első arab–izraeli háború után szintén fejleszteni igyekezett haderejét. A modernizálás útjára az 1952-es forradalom után nagy lendületet. Újraértékelték az első háború tapasztalatait. Személyi változtatásokat hajtottak végre és átszervezéseket eszközöltek. Korszerű haditechnikát szereztek. Jelentősen növelték a repülőgépek, páncélosok és lövegek számát. Nem csak a fegyveres erőket fejlesztették, hanem jelentő erőfeszítéseket tettek a gazdaság fejlesztésére is. Ekkor merült fel az asszuáni gát építésének a gondolata is. A nagyratörő elképzelések meghaladták az ország erejét. Mivel az építkezések finanszírozása nem állt rendelkezésre elegendő belső tőke, ezért Nasszer segítségért fordult az USA-hoz, Angliához és a Világbankhoz. Közben 1956. júliusában a britek befejezik a csatorna-övezet kiürítését, és július 13-án az utolsó angol katona is elhagyja Egyiptomot. Július 19-én *J. F. Dulles* amerikai külügyminiszter tudatja az egyiptomi követtel, hogy az Egyesült Államok elutasítja országa hitelkérelmét és nem támogatja a gát felépítését. Ezután Anglia, majd végül a Világbank is elutasító választ adott. A Fehér Ház döntésének hátterében egy erősödő amerikai Izrael-lobby állt, és az, hogy

az USA déli államai tartottak az egyiptomi gyapot versenyétől. Erre válaszul, azzal az indokkal, hogy az építkezéshez szükséges pénzt előteremtse, Nasszer július 26-án bejelentette az Egyetemes Szuezi Csatorna Társaság államosítását (1956. évi 285. tv.), annak bevételeivel együtt. A törvény 3. cikkelye értelmében „az államosított társaságnak mind Egyiptomban, mind külföldön lévő javai és jogai zár alá kerülnek”. Vagyis az angol állammal egyetemben a francia kiserővezényesek tömegei veszítették el értékpapírjukat s ezzel jelentős jövedelemtől estek el.

Egyiptom ekkor került igazán a világpolitikai érdeklődés középpontjába. Ennek hatására persze Moszkva szemében is felértékelődött a térség jelentősége. Megnőttek az szovjet fegyverszállítmányok az akkor legkorszerűbb fegyverekből: 1955-től folyamatosan érkeztek a MIG-15-ös vadászgépek, IL-28-as bombázók, és '56-ra a brit csapatok kivonásával együtt megérkeztek az első szovjet katonai tanácsadók is. Az államosítás után felmerült egy Egyiptom elleni azonnali ejtőernyős támadás lehetősége, de brit és francia kormányok ezt visszautasították. Ellenben a vezérkarok megkezdtek a haditerv kidolgozását, mely végleges formában a Muskétás fedőnevet kapta. A terv szerint a tengeri és a légideszantok támadása november 7-én kezdődik Port-Szaid térségében. Második ütemben a deszant alakulatok elfoglalják Port-Szaidot és megkezdik előrenyomulásukat dél felé. Harmadik ütemben a szárazföldi csapatok teljes hosszában elfoglalják a Csatornát, és november 17-re befejezik a harcokat. Egyiptom védelmi koncepciója, miután az ország nem készült fel a támadó háborúra, a Csatorna feletti ellenőrzés megtartását tűzte ki célul. Ennek előterét, a Sínai félsziget megvédését alárendelte a Csatorna-övezet megtartásának, tehát a védelmet bizonyos területfeladás árán kívánta megvalósítani. Mivel nem találtak békés megoldást a válságra, elhatározást nyert a katonai akció megvalósítása. Formálódott egy „Földközi-tengeri antant” Anglia, Franciaország és Izrael részvételével. Az október 23-án kezdődő titkos *séppas-i* találkozáson a támadás időpontjával november 7-t tűzték ki. A két fél hadereje bár egymással nem volt szimmetrikus, az erőviszonyok hozzávetőleg egyenlőnek mondhatók. A katonai erőviszonyokat a következő táblázat szemlélteti:

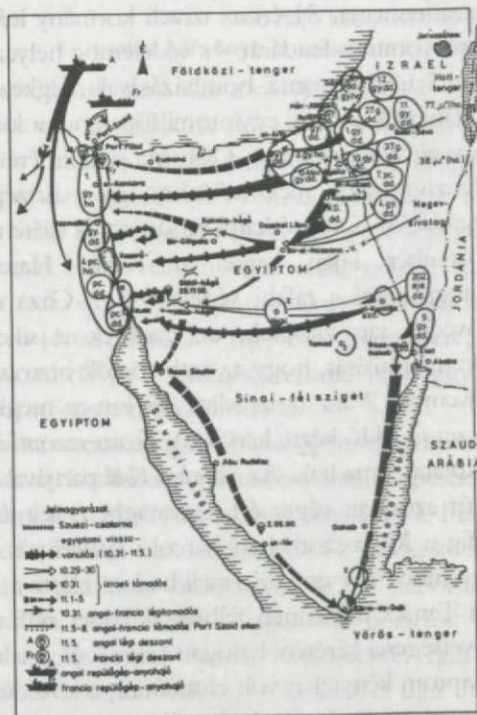
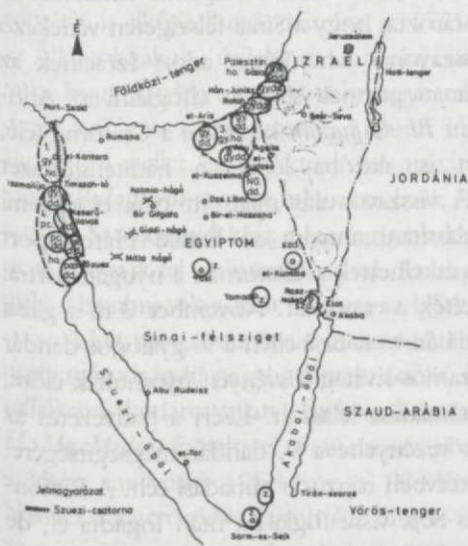
Haderők	Izrael	Anglia	Franciaország	Összesen	Egyiptom	Erőviszony
Összes katona (fő)	100 000				150 000	
Részvevő létszám	45 000	13 500	8 500	67 000	50 000	1,3 : 1
Részvevő dandár	12	3	1	16	13	1,2 : 1
Részvevő csoport, ezred	—	—	1		3	
Harcokosi (db)	400	30	20	450	530	1 : 1,2
Páncélozott jármű (db)	450	30	20	500	200	2,5 : 1
Tábori löveg	150	30	20	200	500	1 : 2,5
Harci repülőgép (összes)	136	70	45	251	180	1,4 : 1
Működő harci repülőgép	117	70	45	232	70	3,2 : 1

Számszerű adatok mögött azonban látni kell az egyiptomi haderő gyenge kiképzettségét, harci morálját. Számba kell venni a szövetségesek modernebb szintű vezetési módszereit, jobb hírközlő hálózatát, a katonák és a tisztek magasabb kiképzettségi fokát. Igaz ugyan, hogy az

egyiptomi hadsereg is modern haditechnikával rendelkezett, azonban kevés volt az új harci eszközökkel bánni tudó katona. Jellemző, hogy nem volt annyi képzett arab pilóta, mint amennyi repülőgépe volt a légierőnek (ez a hátrány megmarad a következő Izraellel vívott háborúig). Így a repülőgépek nem csak műszaki okok, hanem pilótahiány miatt sem tudtak repülni.

A hadviselő felek hadrendje az előzőleg kidolgozott haditervek szerint alakult. A résztvevő csapatok elhelyezkedését az első, a háború lefolyását a második térkép szemlélteti.

**AZ ERŐK CSOPORTOSÍTÁSA
A MÁSODIK ARAB-IZRAELI HÁBORÚ ELŐTT,
1956. OKTÓBER 29.**

A háború

A harci cselekmények az izraeli vezérkar október 25-i végrehajtási utasításának megfelelően október 29-én, 17.00-kor kezdődtek. Ekkor az izraeli légierő 16 Dakota szállítórepülőgépe egy megerősített ejtőernyős zászlóaljat dobott le a *Mitla-hágónál*, azzal a feladattal, hogy a hágót lezárva akadályozzák az egyiptomi erők visszavonulását. Az ejtőernyős dandár többi része, a főerők pedig előrenyomultak *el-Kuntilla* irányába és előőrsei felvették a kapcsolatot a ledobott deszanttal. Erre az egyiptomi vezetés a Csatornát védő csapatok állományából küldött ki erőket, hogy vegyék fel a harcot az izraeli ejtőernyősökkel, míg a páncélososztály egységei parancsot kaptak ellentámadásra és az izraeli erők átkarolására. Az ejtőernyősök parancsnoka visszavonulást rendelt el, a hágó végül egyiptomi kézen maradt. Október 30-án reggel az izraeli Középső Harccsoport is megindította támadását *az Abu-Ageila-Um-Katef* körzetében lévő egyiptomi védelmi rendszer felé, ahol a védelmet a

megerősített 3. hadosztály látta el. A támadó egységek 22.00-kor indították akciót a védelem ellen, de a rohamot visszaverték, majd az egyiptomi csapatok ellentámadást indítottak. A kezdeti siker után a támadás összeomlott az izraeli légierő csapásai alatt. A november 1-jén végrehajtott izraeli támadás is kudarcot vallott, ezért a harccsoport parancsnoka úgy döntött, hogy a támadás irányát áthelyezi.

A háborúval egy időben folytak a csatározások a diplomáciai frontokon is. Az október 30-i angol-francia ultimátumot – melynek lényege a harcoló csapatok visszavonása, a csatornaövezet angol-francia megszállása és a csatorna megnyitása – az egyiptomi fél visszautasította. 31-én az izraeli kormány leállította csapatait – kivéve az Akabai-öböl mentén előrenyomuló dandárát – s védelembé helyezte őket. Október 31-én este Kairó környékének és a Szuezi-csatorna bombázásával megkezdődött az angol-francia csapatok támadása. A légítámadás után az egyiptomi főparancsnokság elhatározta, hogy a Sínai-félszigeten védekező csapatait visszavonja a Csatorna védelmére. A visszavonás lehetőséget adott Izraelnek az offenzíva újbóli megindítására. Így a Középső Harccsoportnak sikerült elfoglalni az Abu-Agcila-Um-Katef védelmi rendszert és előrenyomulni *Bir-Giřagán* keresztül a Csatorna felé. November 1-jén reggel az Északi Harccsoport is akcióba lépett a haditengerészet támogatásával a rafahi védelem és a Gáza ellen. A visszavonulás miatt itt csak egyiptomi utóvédek tartózkodtak, de ezeknek is sikerült lelassítani annyira az Északi Harccsoport előrenyomulását, hogy az arab főerők biztonságban átkelhetek a Csatornán a nyugati partra. November 2-ára az izraeliek 15 km-re megközelítették a csatornát. November 3-ra a gázai övezet is zsidó kézre került. A *Tirán-szorost* ellenőrző *Sarm-es-Sejk* ellen a 9. gyalogos dandár alakulatai támadtak. Az *Akabai-öböl* partjával párhuzamos sivatagi ösvényen nyomultak előre, az út azonban véget ért a sivatagban, így dandár támadása lelassult. Ezért a hadvezetés az eddig a Mitla-szorosban harcoló éjtőernyős dandár vezényelte a 9. dandár megsegítésére. November 4-re este az izraeli haderő elérte a *Kades*-tervben rögzített támadási célt. A Biztonsági Tanács tűzszüneti felhívását Izrael csak Sarm-es-Sejk visszafoglalása után fogadta el, de szövetségesei kérésére halogatta annak életbe lépését, végül teljesíthetetlen feltételeket szabott s Egyiptom kénytelen volt elutasítani, a következő ENSZ felhívást pedig Anglia megvétózta. A nemzetközi tiltakozások elkerülésére a szövetségesek a támadás idejét előrehozták november 5-re. Hajnalban, légítámadás után éjtőernyősök értek földet *Port-Szaidnál* és *Port-Fuadtól* délre. Heves harcok alakultak ki, melyben az egyiptomi erők nagy veszteségeket szenvedtek. Rövid tűzszünetet kértek, de utána rögtön kiújultak az összecsapások. Másnap reggel angol tengerészgyalogosok szálltak partra Port-Szaidnál, míg francia idegenlégiós egységek Port-Fuadnál. Délelőttre összeomlott az egyiptomi védelem és délutánra Port-Szaid az angolok, Port-Fuad pedig a franciák kezére került. November 7-re újabb támadást terveztek, de ez már elmaradt, mivel a kormányok elfogadták az ENSZ újabb tűzszüneti felhívását.

A tűzszünet ellenőrzésére a ENSZ határozatnak megfelelően a megállapodás ellenőrzésére ENSZ békefenntartó erőt jelöltek ki, hét zászlóalj erősségen. A békefenntartók az egyiptomi–izraeli határ egyes szakaszain, a gázai övezetben és *Sarm-es-Sejkben* helyezkedtek el. Izrael a nemzetközi nyomás miatt négy hónap alatt kivonta csapatait a félszigetről, decem-

ber 22-én pedig az angol-francia csapatok elhagyták a csatornaövezetet. A két ország állampolgárai, javaik hátrahagyásával, szintén elhagyták Egyiptomot.

A felhívás elfogadásban nagy szerepe volt a két legerősebb nagyhatalomnak, az Egyesült Államoknak és a Szovjetunióknak. Az USA – mely Anglia és Franciaország szövetségeseinek számított – politikáját alapvetően befolyásolta az, hogy éppen az elnökválasztás éve volt, s *Eisenhower* nem kockáztathatott egy fegyveres konfliktust, ahol akár a szovjetekkel való konfrontáció is elképzelhető, másrészt az USA-ban erős volt az arabbarát olaj-lobby, amelynek – de az Államoknak is – érdeke az arab olaj biztonságos forgalma. A Szovjetunió fellépése megmutatta, hogy tényleg a legerősebb nagyhatalmak közé tartozik: úrrá lett két konfliktuson is, rendezte a magyar forradalmat és a szuezi válságot. Kiállt legfontosabb közel-keleti szövetségese, Egyiptom mellett, ezzel biztosította magának nemcsak Kairó, hanem számos arab ország barátságát. *Bulganynin* szovjet miniszterelnök Párizssal és Londonnal folytatott tárgyaláson kijelentette, a Szovjetunió kész a legnagyobb katonai erő (értsd: nukleáris fegyverek) bevetésére, ha nem hagynak fel az intervencióval. Az angol-francia befolyás a térségben rendkívül meggyengült, a hatalmi vákuumot részben az USA, részben a Szovjetunió töltötte ki.

A két nyugat-európai hatalom hatalmas presztízsvesztéssel járó fellépése megmutatta, hogy másodrendű nagyhatalmak, önálló fellépésre az USA akarata ellenében nem képesek. A vállalkozás kudarcra miatt *Anthony Eden* angol miniszterelnök lemondásra kényszerült, helyét *H. MacMillan* foglalta el. Franciaországban a szuezi kaland csak felgyorsította a válság kiteljesedését, ami majd 1958-ban, a IV. Köztársaság bukásában csúcsosodik ki. A háborúból Nasszer megerősödve került ki, hiszen a katonai kudarc ellenére megtartotta pozícióit s a Szovjetunió segítségével politikailag vereséget mért az angol-francia törekvésekre. Igaz, a Csatorna csak 1957 áprilisában – mikor kiemelték az elsüllyedt hajókat – kezdett el újra működni. Ettől kezdve vált Izrael az Egyesült Államok legkomolyabb szövetségesevé a térségben s innentől számítható az erőteljes szovjet-arab együttműködés.

Felhasznált irodalom

- ☐ *Egedy Gergely*: Nagy-Britannia története 1945–1987. Bp., 1991.
- ☐ *Fischer Ferenc*: A megosztott világ. Bp., 1993.
- ☐ *Gazdag Ferenc*: Franciaország története 1945–1988. Bp., 1989.
- ☐ *Halmosy Dénes*: Nemzetközi szerződések 1945–1982. Bp., 1985.
- ☐ *Németh Zoltán*: A magyar kérdés és a szuezi válság az ENSZ-ben az '56-os forradalom napjaiban. in: *Belvedere Meridionale* Kiskönyvtár 3. Szeged, 1992.
- ☐ *Osztetky Tamás*: Arab-izraeli háborúk 1948–1982. Bp., 1984.
- ☐ *Salgó László*: A szuezi háromszög 1956. Bp., 1986.

A Szuezi-csatornában elsüllyesztett 46 hajó közül néhánynak csak a kéménye emelkedett ki a vízből